

❖ بررسی رابطه ساختار اجتماعی و رفتار ❖

❖ نابهنجار اجتماعی در محدوده پیرامون ❖

❖ میدان آزادی تهران ❖

□ دکتر علیرضا کلدی □

دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی

نسرین شفائی زاده

مقدمه

ماهیت مکانهای پرجمع عموماً اقتضا می‌کند که افراد زیادی از مشاغل متحرک و پراکنده و سازمان نیافته مانند انواع دستفروشها و بیکارها و پرسه زن‌ها در آن مکان‌ها گرد هم آیند. در این شرایط از نظر اجتماعی، امنیت، ثبات و موازین اخلاقی مورد تهاجم واقع شده و مأمّن مناسبی برای بروز انواع آسیبها و خلافکاریهای اجتماعی پدید می‌آید.

در میدان آزادی که نمونه چنین فضایی است، وجود انواع خلافکاریها و آسیبهای اجتماعی ماهیت فضایی آن را که می‌توانست به واسطه وجود برج و مجموعه فرهنگی آزادی یک فضای فرهنگی و نمادین باشد دچار اختلال نموده و در پی آن، فضای بوجود آمده خود عامل مؤثر در رشد و تقویت رفتارهای نابهنجار اجتماعی شده است. مهمترین نابهنجارها و آسیبهای اجتماعی موجود در میدان به دلیل حضور مداوم جمعیت ناپایداری است که به واسطه اصلی‌ترین نقش میدان یعنی نقش ترافیکی از آن گذر می‌کنند. عبور حجم بالای جمعیت ناپایدار در طول شبانه روز بدون ایجاد ارتباط مؤثر و سازنده امکان مناسبی را برای مخفی شدن و

بروز رفتارهای نابهنجار پدید آورده است. انواع دستفروشیهای سازمان نیافته و ناپایدار و گاه مشکوک، جیب بری و کیف زنی، خرید و فروش و مصرف مواد مخدر، ولگردی، بیکاری، تکدی و فحشا، مواردی از آسیبهای اجتماعی میدان و محدوده پیرامون آن هستند که در فضاهای غیرشفاف و کور میدان امکان بروز و ظهور می یابند. این آسیبهای اجتماعی البته جدای از موارد دیگر ناهنجاریهای اجتماعی همچون سر و صدا و فریاد و رفتارهای خشن، ناشادابی و کدورت و کسالت، تنه زدن و تنه خوردن، آلودگی و میکروب و زباله، بی اعتنائی به محیط زیست و به کار بردن الفاظ رکبک و درگیربهاست که در جای جای میدان به سادگی قابل مشاهده هستند.

روشن است که پدید آورنده اصلی نابهنجاریها و آسیبهای اجتماعی همانا مسایل ساختار اقتصادی و اجتماعی بویژه فقر و تبعیض و نارسایی آموزشی و انواع بدآموزیهای محیطی است. با این وصف شرایط فضایی و کالبدی نیز به عنوان عوامل بازدارنده یا تقویت کننده در بروز و ظهور رفتارهای نابهنجار اجتماعی تأثیر می گذارند. مکانهای پرتجمع شهری، میدانهای بزرگ، پایانه ها، محله های مسکونی با ساکنانی که تحرک جغرافیایی بیشتری دارند، مناطق حاشیه ای شهر و فضاهایی از این دست شرایط مساعدتری را برای بروز رفتارهای نابهنجار ایجاد می کنند. انواع نابهنجاریها و آسیبهای اجتماعی در این مکانهای معین شهری لانه کرده و بتدریج یا شتابان نمایان می گردند. این مفاسد با فرصت طلبی در پی منفعت جویی آنی یا کسب قدرت هر جا بتوانند با انواع روشهای متداول ساده و پیچیده، از تکدی و خرید و فروش مواد مخدر تا تن فروشی و باج گیری و قمه کشی و ارباب و تهدید هر نوع دسیسه ممکن، چون سرطانی در دل فضاهای مستعد شهری لانه کرده و به سرعت گسترش می یابند. اشکال بروز این نابهنجاریها در سالهای اخیر در تهران گسترش یافته است. میدان آزادی به عنوان یکی از مهمترین فضاهای شهری تهران که دروازه ورودی غربی شهر را می سازد، به عنوان نمونه موردی انتخاب شده است تا ارتباط ساختار اجتماعی با رشد و نحوه بروز مسائل و آسیبهای اجتماعی در آن بررسی شود.

این مقاله حاصل بررسی رابطه متقابل ساختار اجتماعی و روابط نابهنجار اجتماعی در میدان آزادی شهر تهران است. برخی نقش‌ها و عملکردهای این میدان عبارتند از: سکونتی، گره‌گاه ترافیکی، گردشگری، درآمدزایی، مأمنی برای مسافران، بیکاران، ولگردان...

هدف

محور اصلی بحث در ساختار اجتماعی میدان آزادی شناسایی جمعیت گذرا و بررسی روابط و رفتارهای نابهنجار اجتماعی در میان آن جمعیت است و در ساختار فضایی، شناخت ویژگیهای فضای میدان هدف اصلی بررسی است. به منظور شناخت این دو مقوله در پاره‌ای از موارد بررسی محدوده‌هایی فراتر از میدان آزادی اجتناب ناپذیر است.

به‌هر حال در این تحقیق هدف آن است که با در نظر گرفتن «ساختار اجتماعی - اقتصادی جامعه» و ویژگی «کلان شهر بودن تهران» به‌عنوان مهمترین عوامل شکل‌گیری فرایندهای اجتماعی و آسیب‌های اجتماعی، و تأثیر آنها در رشد و بروز آسیبهای اجتماعی در محیطهای شهری بررسی شود.

سؤالات

- سؤالات اصلی در جهت تعیین رابطه متقابل بین ساختار اجتماعی و روابط نابهنجار اجتماعی عبارتند از:
- ۱- آیا نوع و میزان آسیبهای اجتماعی در یک ساختار اجتماعی خاص با نوع آسیبهای اجتماعی در ساختارهای دیگر متفاوت است؟
 - ۲- چه شرایط اجتماعی موجب بروز و رشد آسیبهای اجتماعی می‌شود و تحت چه شرایط از رشد آنها جلوگیری می‌کند؟
 - ۳- با توجه به اینکه میزان و تنوع آسیبهای اجتماعی در شهرها بیشتر از روستاهاست، فضاهاى شهری تا چه اندازه در رشد این آسیبها مؤثر هستند؟
 - ۴- عملکردها و نقش‌های گوناگون میدان آزادی کدامها هستند و چه تأثیری بر جذب جمعیت میدان دارند؟

- ۵- چهره غالب اجتماعی - اقتصادی جمعیت گذرای میدان آزادی که الگوهای رفتاری خاصی را نیز برمی تابد چیست؟
- ۶- استقرار کاربریهای مختلف و ناهمخوان در پیرامون میدان آزادی چه پیامدهای اجتماعی را به دنبال داشته است؟
- ۷- آیا موقعیت قرارگیری میدان آزادی در شهر به رشد آسیبهای اجتماعی در آن کمک کرده است؟

فرضیه‌ها

- ۱- آسیبها و معضلات اجتماعی در تهران معلول «ساختار اجتماعی - اقتصادی» و «عامل کلان شهر بودن تهران» هستند، اما این آسیبها در فضاهای مستعد شهری امکان ظهور و بروز بیشتر می یابند زیرا ساختار فضایی می تواند به عنوان عامل بازدارنده یا تقویت کننده در بروز و رشد رفتارهای نابهنجار اجتماعی تأثیر بگذارد.
- ۲- گروهها و دسته های مختلف مردم براساس الگوهای فرهنگی و رفتارهای خاص خود عمل می کنند. وجود گروههای مختلف و به تبع آن الگوهای فرهنگی مختلف در میدان آزادی موجب اغتشاش رفتاری شده است.
- ۳- آن دسته از فضاهای شهری که دارای ساخت منظم تر هستند و اثرات و فضای عملکرد کاربریهای مختلف در آنها به خوبی از یکدیگر جدا شده اند، نظم رفتاری هم ایجاد می کنند. نظم رفتاری از بروز بسیاری از اعمال نابهنجار جلوگیری می کند. در میدان آزادی فضای عملکردی کاربریهای مختلف از یکدیگر تفکیک نشده است و این امر موجب ازدحام، اغتشاش و نابسامانی شده است.
- ۴- طراحی یک «سردر» یا «ورودی» زیبا و انسانی با همه کوچکی، رفتار توأم با احترام را در رهگذر ایجاد می کند. نماد (برج) آزادی مستقر در میدان آزادی نیز دارای تأثیرات مثبتی است که به شرط حذف یا کاهش عناصر مزاحمت زای پیرامون، می توان آثار منفی آن را برطرف کرد.

مباحث نظری

با توجه به اینکه موضوع تحقیق بر بررسی رفتارهای نابهنجار اجتماعی در یک

محیط شهری خاص تأکید دارد، به برخی از نظریات جامعه‌شناسی در مورد رفتارهای نابهنجار و جرم و بزهکاری اشاره می‌شود.

بخشی از مباحث نظری نیز به دلیل آن که «ساختارهای اجتماعی - اقتصادی جامعه» و عامل «کلان شهر بودن تهران» را به عنوان دلایل اصلی بروز رفتارهای نابهنجار و بزهکارانه در تمام فضای شهری تهران مطرح می‌سازد، به توضیحاتی در مورد ساختارهای اجتماعی - اقتصادی جامعه و کلان شهر بودن تهران اختصاص دارد.

مفهوم بزه در تمام جوامع انسانی یعنی تعدادی از اعمال ارتكابی علیه قانون، مانند آسیب به اموال، صدمه به افراد، لطمه به نظم عمومی یا ارزشهای حاکم و غیره. بنابراین اقدام به عملی که برخلاف موازین، مقررات، قوانین و معیارهای فرهنگی هر جامعه باشد، در آن جامعه بزهکاری یا جرم تلقی می‌گردد.

مطالعات در زمینه جرائم اجتماعی عمدتاً در سه سطح زیست‌شناسی، روان‌شناسی و جامعه‌شناسی صورت می‌گیرد. هرکدام از این سطوح به ابعاد گوناگونی از علل ارتكاب جرم توجه می‌کند. تبیین زیست‌شناسی، علل کجروی را بیشتر به عوامل ارثی نسبت می‌دهد؛ در تبیین روان‌شناسی تأکید بیشتر بر عوامل روانی و درونی فرد است؛ و بالاخره تبیین جامعه‌شناسی در پی اثبات تأثیر عوامل اجتماعی بر ارتكاب جرم است.

در نظریه‌های جامعه‌شناسی، عمل اجتماعی و فضای جامعه‌ای که انحراف در آن پدیدار می‌شود محور بحث قرار می‌گیرد. یکی از مهمترین جنبه‌های تفکر جامعه‌شناختی درباره جرم تأکید بر ارتباطات متقابل میان هم‌نوایی و کجروی در زمینه‌های اجتماعی مختلف است. فرض این دسته از جامعه‌شناسان بر این است که هیچ‌کس از مادر مجرم متولد نمی‌شود و خداوند بندگان را پاک و منزه می‌آفریند. بنابراین اگر انسانی به گناه آلوده می‌شود از محیط خانوادگی، تربیتی و اجتماعی است. کتله بر این عقیده است که اجتماع مسئول کلیه جرائم است زیرا خود عامل بوجود آورنده آن است. بزهکار در واقع جز یک آلت اجرایی در دست اجتماع نیست. اجتماع آلوده از انسانهای درستکار و پاک سرشت موجودی ناسازگار و نادرست و ناپاک می‌آفریند و تخم بزهکاری را در میان انسانهای سالم پرورش

می دهد و آنان را برای ایفای نقش های ناپسند آماده می سازد. در بین نظریه های جامعه شناسی می توان به نظریه های انحراف فرهنگی، نظریه برجسب، تئوری بی هنجاری، نظریه کارکردگرایی، و نظریه تضاد اشاره نمود. امروزه با انتقاداتی که بر تمامی نظریه ها وارد شده است نمی توان بر یکی از آنها به تنهایی تأکید نمود. البته عمل بزهکاری در زمانها و مکانهای گوناگون مجموعه های متفاوتی از عوامل را دارا می باشند.

روش شناسی

تحقیق حاضر بر روش اسنادی و تحقیقات میدانی تکیه دارد. روش اسنادی شامل مراجعه به منابع مختلف و مصاحبه با صاحب نظران است. تحقیقات میدانی از طریق تهیه و توزیع پرسشنامه و مصاحبه با جمعیت گذرای میدان صورت گرفت. جامعه آماری برای تحقیقات میدانی و یا میدان تحقیق پس از مطالعه و بررسیهای همه جانبه در محدوده میدان آزادی تعیین شد. این محدوده به واسطه استقرار کاربریهای مهم شهری در آن بیشترین تأثیر را بر میدان آزادی و ساختار فضایی و اجتماعی آن دارد. کاربریهای پیرامون میدان آزادی به طور کلی شامل کاربریهای مسکونی و غیر مسکونی است. اطلاعات مربوط به واحدهای مسکونی و ساکنان آنها از طریق مراجعه به مرکز آمار و تهیه نتایج سرشماری سال ۱۳۷۵ بر اساس حوزه ها و بلوکهای آماری مستقر در محدوده بدست آمد. اطلاعات مربوط به کاربریهای غیر مسکونی از جمله ترمینال غرب، فرودگاه مهرآباد، مجموعه فرهنگی آزادی و ایستگاههای وسایل نقلیه عمومی نیز از طریق مراجعه به سازمانهای مربوط به آنها تهیه گردید.

جمعیت ۵۰۰ هزار نفری گذرای میدان در شبانه روز، جامعه آماری تحقیق حاضر را برای شناسایی ویژگیهای اجتماعی جمعیت گذرا تشکیل می دهند. محدودیت وقت، انرژی و هزینه و همچنین بالا رفتن احتمال اشتباه در کار تحقیق به دنبال افزایش شمار پاسخگویان، از جمله مواردی بود که انجام کار تحقیقات میدانی را از سمت تمام شماری به سمت نمونه گیری هدایت کرد. از آنجا که نتایج مصاحبه با تعداد کمتر علی الاصول از نظر دقت سنجش با یک همه پرسی تفاوت

نخواهد داشت. البته با فرض اینکه انتخاب نمونه براساس ضوابط مشخص و دقیق صورت گیرد. کار تحقیقات میدانی از طریق نمونه گیری انجام شد. روش نمونه گیری با در نظر داشتن هدف اصلی تحقیق که تجزیه و تحلیل و استنتاج داده هاست و نه لزوماً تعمیم دهی آماری در همه موارد و اجزاء کاملاً همگامی دارد.

در امر نمونه گیری از روش نمونه گیری اتفاقی با هدف بررسیهای مبتنی برنمونه دیداری (و در مواردی خاص با هدف تعمیم) استفاده شد. برای انجام این کار ابتدا در محدوده مورد بررسی که برجامعه آماری تحقیقات میدانی منطبق است، تعدادی محل تعیین شد. این محلها به گونه ای انتخاب شدند که بهترین توزیع و پوشش را در کل محدوده با توجه به ویژگیهای مختلف آن داشته باشند. بعد از تعیین مکانها، در هریک از این مکانها و در زمانهای مختلف (صبح، ظهر، عصر و شب) اقدام به تکمیل پرسشنامه شد.

برای شروع کار نمونه گیری لازم بود ابتدا حجم نمونه تعیین گردد. برای تعیین حجم نمونه با در نظر گرفتن درجه همگنی بافت و با توجه به دقت و اطمینانی که برای تعمیم نتایج در بخش هایی از پرسشنامه مورد نظر بود از رابطه تعیین حجم نمونه استفاده شد.

$$n = \frac{[Za/2 \cdot \delta x]^2}{e} \quad \text{حجم نمونه} = Za/2 = \text{ضریب اطمینان}$$

δx = انحراف معیار جامعه آزمایشی، e = میزان خطای قابل قبول

باتوجه به اجزای رابطه، ابتدا می بایست تعدادی پرسشنامه به عنوان پرسشنامه آزمایشی تنظیم می شد. براین اساس تعداد ۵۰ پرسشنامه توزیع گردید. نتایج این توزیع ضمن آنکه کنترل سوالات پرسشنامه و اصلاح آنها را از طریق حذف و اضافه ممکن ساخت؛ امکان تکمیل اجزای رابطه را نیز فراهم کرد. به این ترتیب ابتدا نتایج پرسشنامه ها استخراج شد و سپس با در نظر گرفتن متغیر سن به عنوان متغیر اصلی، انحراف معیار جامعه آزمایشی به عنوان یکی از اجزای رابطه تعیین حجم نمونه محاسبه شد. با قرار دادن انحراف معیار محاسبه شده در رابطه، اجزای رابطه تکمیل و حجم نمونه بدست آمد:

$Za/2$ = ضریب اطمینان ۹۵ درصد که برابر ۱/۹۶ است، انتخاب شد، δx = انحراف معیار جامعه آزمایشی معادل ۱۳/۱ سال بدست آمد. e = میزان خطای قابل قبول

برابر ۲/۵ سال در نظر گرفته شد.

$$n = \frac{[1/96 \times 13/11]^2}{2/5} = 264$$

براین اساس حجم نمونه مورد بررسی برابر ۲۶۴ عدد بدست آمد. پس از تعیین حجم نمونه با کاربرد ضابطه‌های از پیش تعیین شده به منظور تبدیل عمدی نمونه‌ها به نمونه‌های نمایندگی کامل، نمونه‌های اتفاقی در کل محدوده انتخاب شدند. ۳۵ محل در فضای میدان و قسمتهای اصلی پیرامون میدان همچون ایستگاههای مختلف وسایل نقلیه عمومی پایانه اتوبوسهای درون شهری، ترمینال غرب، ایستگاههای اتوبوس‌های واقع در ابتدای بزرگراه آیت‌اله سعیدی، پارک المهدی، و... بر روی نقشه انتخاب شد. در هر یک از محلهای تعیین شده ۷ تا ۸ پرسشنامه تکمیل شد.

در تنظیم سؤالات مهمترین اصل مشخصات پاسخگویان و سرعت عبور اکثریت آنها از میدان بود. این ویژگی ایجاب کرد که شمار سؤالات پرسشنامه بسیار محدود باشد تا با کمترین صرف وقت و کمترین مزاحمت برای عابرین پیاده بتوان به اهداف مورد نظر رسید. با رعایت این موارد فرم پرسشنامه با هدف شناخت گروههای اجتماعی جمعیت گذرا و نیازها و مشکلات آنها در ۱۹ سؤال تنظیم شد. سؤالات ۱ تا ۷ ویژگیهای شخصی پاسخگو را به دست می‌دهد که براساس آن می‌توان به گروههای اجتماعی جمعیت گذرا دست یافت. سؤالات ۸ تا ۱۳ دفعات عبور، انگیزه و دلیل عبور از میدان آزادی و نوع وسیله نقلیه مورد استفاده را روشن می‌سازد. سؤالات ۱۴ تا ۱۶ مسائل و کمبودهای فضای میدان و پیشنهادات پاسخگویان را برای حل مشکلات میدان ارائه می‌دهد. سؤالات ۱۷ تا ۱۹ که سؤالات ویژه پاسخگویان مستقر در پارک المهدی است، اطلاعات مربوط به دفعات مراجعه به پارک، مدت توقف در پارک و مشکلات و کمبودهای پارک را به دست می‌دهد.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

بررسی گروههای سنی - جنسی جمعیت گذرا بیش از آنکه به شناخت ویژگیهای اجتماعی - اقتصادی جمعیت گذرا کمک نماید، چهره عمومی جمعیت گذرا را

به دست می دهد. این شناسایی در تعیین انواع نیازها و ارائه پیشنهادات بسیار مؤثر و لازم هستند.

در توزیع جنسی جمعیت گذرا، سهمی برابر ۲۸ درصد به زنان و ۷۲ درصد به مردان اختصاص یافته است. نسبت جنسی جمعیت گذرا ۲۵۸ است، به این معنی که در مقابل هر ۱۰۰ نفر زن، ۲۵۸ نفر مرد از میدان عبور می کنند. نسبت جنسی با توجه به این موضوع که بیشترین جمعیت گذرای میدان در جریان سفرهای شغلی به میدان جذب می شوند، کاملاً پذیرفتنی است. همچنین ناامنی فضای میدان برای زنان که باعث می شود زنان جز از سر اجبار و اتفاق (در جریان سفرهای شغلی، درسی، خرید، همراهی با خانواده و...) به میدان جذب نشوند، در تعیین نسبت جنسی فوق تأثیر داشته است.

بررسی نتایج حاصل از گروه بندی سنی پاسخگویان، حداقل سن را برابر ۱۴ و حداکثر آن را برابر ۷۳ سال به دست می دهد. اما نتیجه توزیع جمعیت نمونه در گروه های سنی مختلف نشان می دهد که بیشترین سهم جمعیت (برابر ۳۷/۵ درصد) به گروه سنی ۲۵ تا ۳۹ سال اختصاص یافته است. اگر به این رقم، سهم گروه سنی ۱۴ تا ۲۴ سال که برابر ۳۵/۶ درصد است را نیز بیفزائیم، به رقمی معادل ۷۳/۱ درصد برای گروه سنی ۱۴ تا ۳۹ سال می رسیم. این توزیع سنی با توجه به ساختار جمعیتی کشور و نقش غالب میدان آزادی (تغییر وسیله نقلیه در تبادل سفرهای شغلی) کاملاً طبیعی است.

سهم بالای جمعیت این گروه سنی که جمعیت جوان و فعال به شمار می آید (به ویژه در گروه سنی ۱۴ تا ۲۴ سال) در کل جمعیت گذرا، نشان از وجود نیروی بالقوه سازنده ای دارد که با شناسایی نیازهای خدماتی این گروه و تأمین نیازهای شناسایی شده از طریق ارائه پیشنهادات و توصیه های لازم، می توان از این نیروها به عنوان نیروهای کارآمد و مؤثر که به ارتقاء هویت و کیفیت فرهنگی میدان یاری می رسانند، کمک گرفت.

سهم گروه سنی ۴۰ تا ۵۹ سال در جمعیت نمونه برابر ۲۲/۳ درصد است. این گروه نیز در رده شاغلین قرار دارند و حضور آنان در میدان تابعی از سفرهای شغلی آنان است. اما افرادی با سن بیش از ۶۰ سال، که در جمعیت نمونه سهمشان ۴/۶

درصد است، کمتر به انگیزه‌های شغلی و بیشتر به انگیزه گذران اوقات و ساعات بیکاری دوران بازنشستگی به میدان آمده‌اند.

سهم زنان و مردان در گروه‌های سنی مختلف تفاوت‌هایی را با یکدیگر نشان می‌دهد که توجه به این تفاوتها در تعیین پیشنهادات مؤثر است:

در جامعه زنان، بیشترین سهم به گروه سنی ۱۴ تا ۲۴ ساله اختصاص دارد. زنان این گروه سنی عمدتاً در جریان سفرهای تحصیلی از میدان گذر می‌کنند. خرید کردن از مراکز خرید پیرامون هم از جمله دلایل عبور آنها از میدان آزادی است. دلایلی همچون گذران اوقات بیکاری و تفریح به ندرت انگیزه‌های حضور و عبور این گروه را از میدان می‌سازد. ناامنی اجتماعی فضای میدان مانع بازدارنده‌ای در این مورد است.

در این گروه سنی، سهم زنان دستفروش شاغل در میدان و گدایان را نیز نباید از نظر دور داشت. همچنین در میان این دستفروشان، شمار بزهکاران (فروشنده مواد مخدر و انواع دیگر بزهکاری) قابل توجه است. براساس اعلام فردی مطلع، شمار زنان بزهکار میدان حدود ۴۵ تا ۵۰ نفر است که متعلق به گروه‌های سنی مختلف (عمدتاً گروه سنی ۱۴ تا ۲۴ سال) هستند.

در جامعه مردان بیشترین سهم به گروه سنی ۲۵ تا ۳۹ سال اختصاص دارد. در این گروه سنی علاوه بر اینکه سفرهای شغلی و تحصیلی دلیل اصلی جذب افراد به میدان است، اما سهم نسبتاً زیاد جوانان بیکار، ولگرد و پرسه‌زن سرگردان در میدان نیز به عنوان عامل اصلی، موجب بالا بودن سهم این گروه سنی در جمعیت گذرا شده است. عاملان خرید و فروش مواد مخدر میدان نیز عمدتاً در همین گروه سنی قرار دارند.

در گروه سنی ۴۰ تا ۵۹ سال با وجودی که سهم زنان نسبت به گروه‌های سنی دیگر کاهش یافته اما سهم مردان همچنان بالاست. مهم‌ترین دلیل جذب این افراد به میدان، سفرهای شغلی آنان است و به ندرت سفرهای تحصیلی و تفریحی انگیزه سفر و جذب این افراد را به میدان می‌سازد. همین امر دلیلی است بر سهم نسبتاً زیاد مردان به زنان در این گروه سنی.

سطح سواد به عنوان یک نشانه مناسب برای تعیین سطح فرهنگی مورد توجه

قرار می‌گیرد. بررسی سطح سواد در میان جمعیت نمونه نشان می‌دهد که بیشترین سهم به افرادی با تحصیلات پایین‌تر از دیپلم اختصاص دارد (۳۶/۴ درصد). این سهم با توجه به اینکه در میان جمعیت گذرا افرادی که دارای تحصیلات پایین‌تر از دیپلم هستند عموماً در گروه سنی محصلان جای ندارند و در واقع تحصیلات آنان را باید در همین حد تمام یافته تلقی کرد، قابل توجه است. بعد از این گروه افرادی که دارای دیپلم هستند با سهم ۳۴/۸ درصد و بعد از آنها افراد با تحصیلات بالاتر از دیپلم قرار گرفته‌اند که سهم آنان ۲۱/۲ درصد است. گروه آخر با سهمی برابر ۷/۶ درصد به افراد بی سواد اختصاص دارد. چنین توزیعی پایین بودن سطح سواد و موقعیت فرهنگی غالب جمعیت گذرا را نشان می‌دهد.

از کل جمعیت نمونه ۵۸/۵ درصد شاغل هستند. این امر به خوبی نشان می‌دهد که جمعیت گذرا عمدتاً در جریان سفرهای شغلی جذب میدان شده‌اند. در میان شاغلین بیشترین سهم (برابر ۲۰/۶ درصد) به شاغلین مشاغل آزاد اختصاص دارد. رده شغلی این شاغلین در مشاغل آزاد، عمدتاً کارگری است. کارگران صنایع، سهمی برابر ۱۱/۷ درصد دارند و کارمندان و آموزگاران ۱۴/۵ درصد را به خود اختصاص داده‌اند. سهم نظامی‌ها ۶/۴ درصد و مدیران و متخصصان ۵/۳ درصد است. به این ترتیب تا آنجا که به مشاغل مربوط می‌شود چهره غالب اجتماعی جمعیت گذرای کارگری، نظامی است. بیشترین سهم جمعیت نمونه بعد از شاغلین به جمعیت بیکار اختصاص دارد. سهم این افراد ۱۰/۶ درصد است. این افراد میدان را به عنوان محلی برای پرسه زدن و کاریابی و وقت گذرانی می‌شناسند.

بررسی محل سکونت جمعیت گذرای نمونه میدان نشان می‌دهد که حدود ۶۰ درصد آنها در تهران و ۴۰ درصد خارج از تهران سکونت دارند. از میان ساکنین تهرانی، بخش عمده جمعیت از نواحی جنوب و غرب میدان آزادی و سهم کمتری از شمال و شرق به میدان می‌آیند. محله‌هایی که در این تقسیم‌بندی جزء منطقه غرب قرار گرفته‌اند، شامل محله خلیج، شهرک دریا، تهرانسر، شهرک کاظمیه است. در میان آن دسته از جمعیت گذرا که محل سکونت آنها خارج از تهران است، شهرستانی‌ها سهم عمده‌ای دارند (معادل ۱۵/۵ درصد). با توجه به همجواری ترمینال غرب با میدان آزادی این مسئله کاملاً مورد انتظار بود. سهم‌های بعدی

به افرادی که از کرج (برابر ۱۱/۴ درصد)، اسلامشهر، شهریار و قلعه حسن خان می آیند اختصاص دارد. نتیجه بررسی محل سکونت، یافته های ما را در مورد چهره غالب اجتماعی میدان یعنی اختصاص جمعیت گذرا به طبقات پایین و متوسط جامعه مورد تأیید قرار می دهد.

نتایج بررسیها در مورد محل کار یا تحصیل جمعیت گذرا تقریباً نتایج عکس محل سکونت را به دست می دهد. در مورد محل کار یا تحصیل بیشترین سهم (برابر ۲۵/۷ درصد) به جمعیتی اختصاص دارد که محل کارشان در قسمت شرق میدان است. بعد از آن محله های پیرامون میدان بیشترین سهم را دارا هستند. یکجا دیدن نتایج حاصل از بررسی محل سکونت و محل کار یا تحصیل در واقع تأییدی است بر اینکه میدان آزادی یکی از مراکز اصلی تبادل سفرهای شغلی و تا اندازه ای سفرهای تحصیلی است.

در یکی از سوالات پرسشنامه دلایل عبور افراد از میدان آزادی مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان می دهد که بیش از ۷۰ درصد جمعیت گذرا از آن جهت که میدان مسیر عبور آنان برای رسیدن به محل کار، سکونت، محل تحصیل، مراکز خرید و مواردی از این قبیل است از میدان عبور می کنند. آمارهای قبلی نیز نشان از همین مسئله داشتند.

تفریح، ملاقات و وقت گذرانی از سوی ۲۳/۸ درصد جمعیت گذرای نمونه به عنوان دلیل اصلی مراجعه به میدان ذکر شده است. سالمندان بازنشسته و جوانان و نوجوانان بیکار در این گروه قرار می گیرند. خانواده ها به جز موارد خاص از جمله سیزده بدر، به ندرت برای وقت گذرانی و تفریح به میدان می آیند. شماری از جمعیت گذرا نیز به صورت اتفاقی از میدان گذر می کنند. شهرستانی هایی که خسته از راه به ترمینال غرب رسیده اند و می خواهند به شهرستان دیگری بروند یا در تهران کاری را انجام دهند، فاصله زمانی بین سوار و پیاده شدن و شروع به کار در میدان می گذرانند، در این گروه قرار می گیرند. همچنین افرادی که در پیرامون میدان آزادی کار دارند در این گروه هستند.

آمار بدست آمده در مورد دفعات تردد جمعیت نمونه از فضای پیرامون و داخل میدان به تفکیک روز، هفته، و سایر زمانها نشان می دهد که هرچه سهم جمعیت

عبوری از خیابانهای پیرامون میدان در روز، هفته و ماه زیاد است، سهم جمعیت عبوری از فضای داخل میدان در این زمانها کمتر است. حدود ۲۹ درصد جمعیت مورد بررسی اصلاً وارد میدان نمی‌شوند و ۱۹ درصد آنها نیز اتفاقی و به ندرت به میدان می‌آیند. این امر علاوه بر اینکه نشانگر انتخاب کوتاهترین مسیرهای پیاده توسط افراد است (آنها افرادی که اجباراً و تنها به قصد تغییر وسیله نقلیه می‌باید از این میدان عبور کنند) عواملی همچون نبرد مسیرهای امن عبور پیاده در حد فاصل خیابانهای پیرامونی و فضای میدان و جاذب نبودن فضای میدان برای گذر را نیز نشان می‌دهد.

لازم به ذکر است که استفاده از فضای داخل و خارج میدان در اوقات مختلف شبانه روز با هم متفاوت است. به این معنی که در طول شب که ناامنی در پیاده روهای حاشیه میدان بیشتر از طول روز است، انتخاب مسیرهای امن تر به انتخاب مسیرهای کوتاهتر ارجحیت دارد و در نتیجه از فضای داخل میدان بیشتر از پیاده‌روهای حاشیه استفاده می‌شود.

در میان جمعیت نمونه، درصد قابل توجهی از مسافران برای جابجایی از اتوبوس استفاده می‌کنند (برابر ۳۸/۶ درصد). بعد از اتوبوس، مسافرکش‌ها با سهمی برابر ۱۸/۲ درصد بیشترین نقش را در جابجایی مسافرین به عهده دارند. تاکسی‌ها با اختصاص ۱۷/۴ درصد و مینی‌بوس‌ها با اختصاص ۱۳/۶ درصد سهم‌های بعدی را دارا هستند.

وجود ترمینالهای رسمی و غیررسمی پیرامون میدان (از جمله ترمینال غرب، پایانه اتوبوسرانی درون شهری، ایستگاه اتوبوسها و مینی‌بوس‌های واقع در خیابان آیت اله سعیدی) و گروه اجتماعی جمعیت گذرا که به قشر پایین و متوسط تعلق دارد چنین توزیعی را در استفاده از انواع وسایل نقلیه توجیه‌پذیر می‌سازد.

سهم‌های پائین‌تر در نوع وسیله نقلیه به اتومبیل شخصی (۶/۸ درصد) و موتورسیکلت (۱/۶ درصد) اختصاص دارد. پائین بودن سهم استفاده‌کنندگان از اتومبیل شخصی از آن جهت است که این رقم شمار نسبتاً زیاد آن دسته از مسافرانی را که با اتومبیل شخصی از میدان عبور می‌کنند بدون این که در فضای میدان پیاده شوند، در بر نمی‌گیرد (این افراد در تحقیقات میدانی مورد پرسش واقع نشده و در

نتیجه در آمار ارائه شده محاسبه نشده‌اند). سهم جمعیت گذرایی که بدون استفاده از وسایل نقلیه و به صورت پیاده به میدان وارد می‌شوند معادل $3/8$ درصد جمعیت نمونه است. این افراد عمدتاً بازنشسته‌ها و جوانان بیکار خانوارهای پیرامون میدان هستند.

آمار و اطلاعات به دست آمده از جمعیت نمونه در مورد مسایل و موارد ناراحت‌کننده میدان به تفکیک زنان و مردان نتایج زیر را بدست می‌دهد:

از سوی زنان وجود معتادین و مزاحمین و خلافکاران با سهمی معادل $33/3$ درصد به عنوان مهم‌ترین مشکل و معضل میدان عنوان شده است. ناکافی بودن روشنایی در شب با داشتن سهمی برابر $15/4$ درصد به عنوان مشکل بعدی مطرح شده است (این در حالی است که تنها $1/1$ درصد مردان روشنایی میدان در شب را ناکافی دانسته‌اند). ناامنی فضای میدان برای حضور زنان موجب شده است که مشکل روشنایی میدان در شب برای زنان حادث‌تر به نظر برسد. ناامنی فضای میدان برای عبور خانمها به همراه مشکل ازدحام آزار دهنده سواره رتبه چهارم را در مسایل و مشکلات عنوان شده از سوی زنان داراست.

در میان مردان وجود معتادین و مزاحمین و خلافکاران با سهمی معادل $34/8$ درصد به عنوان اصلی‌ترین مشکلات و مسایل مطرح شده‌اند. پس از آن ناامنی برای خانمها با سهمی برابر $13/9$ درصد ذکر شده است. امکان تصادف و ازدحام آزار دهنده سواره هم از مسایل بعدی است که مورد توجه قرار گرفته است.

به طور کلی وجود معتادین، مزاحمین و خلافکاران، ناامنی برای عبور خانمها، ناکافی بودن روشنایی در شب، ازدحام آزار دهنده سواره و بالاخره امکان تصادف از اصلی‌ترین مسایل و مشکلات فضای میدان است که رفع آنها می‌باید در کنار حذف یا کاهش مسایل ناراحت‌کننده دیگر از جمله تداخل سواره و پیاده، نبود یا کمبود فضاهای امن عبور پیاده، ازدحام آزار دهنده پیاده و وجود دستفروشها مورد توجه قرار گیرد.

جدول ۱- توزیع نظر جمعیت نمونه در مورد مسائل و موارد ناراحت کننده میدان

جمع		مرد		زن		جنس
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۶/۷	۴۳	۶/۳	۳۰	۶/۹	۱۳	مسائل و امور ناراحت کننده
۶/۲	۴۰	۶/۳	۳۰	۵/۳	۱۰	تداخل سواره و پیاده
۱۱/۲	۷۴	۱۳/۵	۶۴	۵/۳	۱۰	نبود یا کمبود فضاهای امن عبور پیاده
۵/۴	۳۵	۵/۳	۲۵	۵/۳	۱۰	امکان تصادف
۱۱/۶	۷۷	۱۲/۹	۶۱	۸/۵	۱۶	وجود دستفروشا
۶/۷	۴۳	۷/۴	۳۵	۴/۲	۸	ازدحام آزردهنده سواره
۵/۰	۳۴	۱/۱	۵	۱۵/۲	۲۹	ازدحام آزردهنده پیاده
۱۲/۴	۸۲	۱۳/۹	۶۶	۸/۵	۱۶	ناکافی بودن روشنایی در شب
۱۹/۵	۱۳۱	۱۸/۲	۸۶	۲۴/۱	۴۵	ناامنی برای عبور خانمها
۱۵/۳	۱۰۲	۱۵/۱	۷۱	۱۶/۵	۳۱	معتادین
۱۰۰	۶۶۱	۱۰۰	۴۷۳	۱۰۰	۱۸۸	مزارحمین و خلافکاران
						جمع

مهمترین نابهنجاریها و آسیبهای اجتماعی موجود در میدان آزادی و محدوده پیرامون آن ناشی از حضور مداوم جمعیت ناپایداری است که به واسطه اصلی ترین نقش میدان، یعنی نقش ترافیکی، از آن گذر می کند. همجواری ترمینال غرب و پارک المهدی با میدان آزادی در رشد آسیب های اجتماعی و بروز رفتارهای نابهنجار در میدان تأثیر غیرقابل انکاری دارد. ترمینال غرب در شبانه روز ۳۵ هزار نفر مسافر را که به گروههای اجتماعی و فرهنگی و قومی مختلف با شغل و سطح سواد متفاوت تعلق دارند، در حاشیه میدان سوار و پیاده می کند. همجواری با ترمینال موجب شده است که دامنه مسائل و مشکلات اجتماعی ترمینال به میدان کشیده شود. علاوه بر ترمینال غرب، ایستگاههای رسمی و غیررسمی حاشیه میدان به ویژه ترمینال اتوبوسهای شرکت واحد ضلع شمال شرقی میدان نیز جمعیت گذرای زیادی را به میدان سرازیر می کنند که در ایجاد فضا برای بروز انواع

خلافکارها تأثیر دارند. نبود راههای امن عبور پیاده، هجوم پیاده به خیابان، تداخل سواره و پیاده، امکان تصادف، ترافیک، بوق و سر و صدا، هوای مسموم و دود همگی از عوامل انکارناپذیر در تحریک رفتارهای نادرست و رشد آنها در این فضای بی ثبات اجتماعی هستند. انواع دستفروشی های سازمان نیافته و ناپایدار و گاه مشکوک، جیب بری و کیف زنی، ولگردی، خرید و فروش مواد مخدر، اعتیاد، بیکاری و تکدی گری از جمله این رفتارها هستند. نتایج تحقیقات میدانی (پرسشنامه و مصاحبه) مواردی از آسیب های اجتماعی را در میدان و فضاهای پیرامون نشان می دهد.

نتیجه گیری و پیشنهادات

الگوهای رفتاری کلی و عمومی که به نام الگوهای فرهنگی نیز معرفی می شوند، در واقع همشکلی در عمل و فکر هستند که منظمأ در میان کثرتی از اشخاص تکرار می شوند. الگوهای رفتاری را با قبول شماری استثناها می توان براساس ویژگیها و متغیرهای گوناگون از جمله محل سکونت، محل تولد، سطح تحصیلات، وضعیت اشتغال، نوع شغل، میزان درآمد و متغیرهایی از این نوع دسته بندی کرد. هر یک از این دسته بندیها نتایج مختلفی را به دست می دهند. در میان انواع دسته بندی ها، دسته بندی الگوهای رفتاری براساس افشار و گروه های اجتماعی شکل نسبتاً واقعی تر را مشخص می کند. به این معنی که براساس افشار و گروه های مختلف اجتماعی که تا اندازه زیادی برگروه بندی وضعیت اشتغال و انواع مشاغل منطبق است، می توان به طور کلی الگوهای رفتاری و فرهنگی خاصی را در نظر گرفت که مثلاً این الگوها برای دانشجویان یا کارگران از الگوهای رفتاری سربازها، کارمندان، آموزگاران، مدیران و شاغلین مشاغل آزاد متفاوت است. تا آنجائیکه به مشاغل مربوط می شود چهره غالب اجتماعی جمعیت گذرا کارگری - نظامی است.

به لحاظ سطح سواد نتایج نشان دادند که بیشترین سهم به افرادی با تحصیلات پایین تر از دیپلم اختصاص دارد (برابر ۳۶/۴ درصد). سهم بی سوادها ۷/۶ درصد است. چنین توزیعی پایین بودن سطح سواد و موقعیت فرهنگی غالب جمعیت گذرا را نشان می دهد.

به لحاظ محل سکونت نتایج بررسی ها تأییدی بودند بر یافته قبلی مبنی بر تعلق اکثریت جمعیت گذرا به اقشار کم درآمد و متوسط اجتماع. محل سکونت جمعیت گذرای نمونه نشان داد که سهم عمده آنها محل سکونتشان در مناطق پایین یا نسبتاً پایین قسمتهای جنوبی و غربی میدان آزادی است.

به این ترتیب بافت غالب اجتماعی میدان آزادی به اقشار فرودست و میانی جامعه تعلق دارد. این اقشار با الگوهای رفتاری - فرهنگی خاص خود وارد فضای میدان آزادی می شوند و چهره غالب اجتماعی - فرهنگی میدان را شکل می دهند. این هویت در ارتباط متقابل با امکانات فضایی، کالبدی میدان آزادی قرار می گیرد و حاصل آن بیش از آنکه موجب تقویت رفتارهای مطلوب، مثبت و قانونمند شود و از بروز و ظهور رفتارهای نامناسب جلوگیری کند، به نوعی محیط امنی را برای بروز خرافکارها پدید آورده است. انواع مسائل و آسیبهای اجتماعی در فضای میدان و فضاهای پیرامون به صورت آشکار و پنهان وجود دارند. علت اصلی وجود چنین مسائلی در درجه اول به ساختار «اجتماعی - اقتصادی» و در درجه دوم به عامل «کلان شهر بودن تهران» مربوط است. با قبول این دو علت، در میدان آزادی در جستجوی علل دیگری برای مسائل و آسیبهای اجتماعی به موارد زیر می توان اشاره نمود:

- ۱- بالا بودن حجم جمعیت گذرای میدان که به دلیل قرارگیری میدان میان دو وزنه سنگین جمعیتی و صنعتی و نیز به دلیل استقرار کاربریهای مهم شهری و حتی ملی همجوار میدان، به میدان جذب می شود.
- ۲- فشارهای مربوط به نابسامانی و آسیبهای اجتماعی و اقتصادی که از منطقه غرب و جنوب غرب تهران متوجه میدان آزادی می شود. از این مناطق نیروی کار در جستجوی کار، بیکاران و کارگران در کنار عوامل مزاحم، مجرمان و کسانی که خود را در آن مجلهها پنهان می دارند قرار می گیرند، چون برای ورود به شهر تهران میدان آزادی مرکز اصلی آنها محسوب می شود. این تداخل در خفا و پنهان چهره میدان را به طور منفی تحت تأثیر قرار داده است.
- ۳- از کرج و شهرکهای اطراف در کنار رفت و آمدهای روزانه کارگری و کارمندی و مشاغل آزاد، رفت و آمدهای مزاحم، انتقال شماری از کالاهای غیرمجاز و

کالاهای مسروقه و جز آن راهی تهران می شود.

۴- دو مسیر ارتباطی اصلی بزرگراه و جاده مخصوص جریان جابجایی های اقتصادی و اجتماعی غیرقابل مهارى را متوجه میدان آزادى می کند.

۵- بافت غالب اجتماعى جمعیت گذرای میدان که به گروههای پایین اجتماعى - فرهنگى تعلق دارد و پراکندگى سربازها، جوانان و نوجوانان بیکار و سرگردان به صورت پنهان عملکرد میدان را تحت تأثیر قرار داده است.

۶- نبود مراکز تأمین خدمات مورد نیاز گروههای مختلف جمعیت گذرا که می تواند کنترل های اجتماعى لازم را نیز در میدان داشته باشد، مشکلات بسیاری را شکل داده است.

۷- مشکلات فضایی - کالبدى میدان منجر به تداخل، ازدحام و اغتشاش پیاده و سوار شده است.

۸- عابرين پیاده میدان به لحاظ اجتماعى و اخلاقى امنیت ندارند.

۹- برای بازدیدکنندگان از فضاهای فرهنگى موجود، محیط امن و آرام وجود ندارد.

۱۰- فضاهای فرهنگى موجود کارآمدى لازم را در جهت ارتقاء فرهنگى میدان دارا نیستند.

۱۱- کمبود فضاهایی با عملکرد تفریحى - فرهنگى - ورزشى به ویژه با توجه به حجم بالای جوانان و نوجوانان بیکار به شدت وجود دارد.

۱۲- مشاغل کاذب و مزاحم در محوطه و اطراف میدان به انواع اغتشاش های فضایی و اجتماعى دامن زده اند.

۱۳- اشغال نامناسب زمین توسط ایستگاههای رسمى و غیررسمى وسائل نقلیه در اطراف میدان، شکل و سیمای میدان را مغشوش کرده و موجب ازدحام پیاده و سواره شده است.

۱۴- انواع آلودگیهای زیست محیطى ناشى از کاربریهای آلوده کننده (فرودگاه، ترمینال، ایستگاههای وسائل نقلیه) فضای میدان را آسیب رسان کرده است.

۱۵- همجواری با ترمینال غرب موجب سرازیر شدن بخش عمده ای از مسافران ترمینال به میدان و کشیده شدن دامنه مسائل و مشکلات اجتماعى ترمینال به میدان شده است.

۱۶- واحدهای مخروبه از قبیل انبارها و کارخانه‌های قدیمی که بدون صاحب و بدون فعالیت در جای محدوده رها شده‌اند و همچنین اراضی بایر که عمدتاً باقی مانده باغات طرشت هستند فضاهای مناسبی برای پنهان شدن و خلافاکاری به‌شمار می‌آیند.

ناهنجارها و جنبه‌های آسیب‌شناختی اجتماعی اگرچه بطور کلی از روابط اقتصادی و از ساختار اجتماعی ناشی می‌شوند اما با قبول فرض اصلاحات بنیادی می‌توان با تمهیدهای فضا سازی و مقررات تردد و توقف که البته با نگرشهای سیستمی بدست آمده باشند آنها را تا حدی مهار کرد. راه‌حلهای کالبدی به‌تنهایی قادر نیستند نیازهای رفتاری گروهها و قشرهای متعدد و متنوع را تأمین و تضادها و تعارضات گروهی را به حداقل کاهش دهند، اما اگر با تمهیدهای دیگر اجتماعی و سیاسی و اقتصادی بویژه در چارچوب نگرش سیستمی همراه باشند می‌توانند آثار مهارکننده مشخص ایجاد کنند. بنابراین می‌توان در سایه اهداف و راهبردهای تعریف شده برای ایجاد فضای بهتر در جهت شکل‌گیری فضای اجتماعی سالم میدان تدابیری را اتخاذ کرد.

هدف اصلی ایجاد جذابیت‌های محیطی و فضایی برای جذب گروهها و اقشار سالم اجتماعی است که می‌تواند ماهیت اجتماعی را در راستای ایجاد جامعه سالم‌تر تغییر دهد. حضور اقشار سالم از امنیت فضا برای حضور گروهها و اقشار ناسالم اجتماعی می‌کاهد، رفتارهای بهنجار را تقویت می‌کند و آسایش، کارآمدی، روشن بودن وضع، احترام به یکدیگر، خویشتنداری و تمیزی و شایستگی را جایگزین سردرگمی، تردهای زائد، خطر تصادف، رفتار خشن، آلودگی و بی‌اعتنایی به محیط زیست می‌سازد. البته خطر اثرپذیری کودکان و نوجوانان اقشار سالم از آسیب‌دیدگان اجتماعی نیز وجود دارد. بدین ترتیب راه‌حلهایی به شرح زیر پیشنهاد می‌گردد:

۱- تلاش در جهت ارتقاء فرهنگی میدان از طریق تقویت و عملکرد فعالیت‌های فرهنگی موجود در ایجاد مکانهای فرهنگی جدید همچون انواع نمایشگاههای هنری و محل تجمعات فرهنگی و هنری.

۲- احداث فضاها و کاربریهای همخوان با عملکرد و نقش میدان همچون

- واحدهای تولیدی، صنایع دستی، مراکز آموزشی گوناگون، فضاهای نمایشی روباز و سرپوشیده.
- ۳- کنترل و سالماندگی مشاغل و حرفه‌هایی که در وضع فعلی مزاحم و آلوده کننده محیط اجتماعی میدان هستند همانند دستفروشها.
- ۴- اتخاذ تدابیر طراحی مناسب جهت شفاف‌سازی فضاهای بسته و نقاط کور که در حال حاضر فضاهای امن بروز خلافاکارها هستند.
- ۵- تأمین پارکینگ برای وسایل نقلیه در مکانهای مناسب.
- ۶- ایجاد حریم مناسب در پیرامون میدان به منظور جدا کردن ترافیک سرسام‌آور آلودگی زای میدان از پیاده‌روها و عابران پیاده.
- ۷- تلاش در جهت کاهش حجم جمعیت گذرای میدان از طریق انتقال شماری از ایستگاههای وسایل نقلیه عمومی به مکانهای دیگر.
- ۸- تقویت نقش نمادین و هویت فرهنگی میدان از طریق فضا‌سازیهایی مناسب برای برگزاری مراسم ملی و اجتماعی.

منابع:

- ۱- ادیبی، حسین (۱۳۵۸) مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی شهری، تهران، انتشارات شبگیر.
- ۲- اشرف، احمد (۱۳۵۵) کوز رفتاری مسائل انسانی و آسیب‌شناسی اجتماعی، تهران، انتشارات آموزشگاه عالی خدمات اجتماعی.
- ۳- پیران، پرویز (۱۳۷۴) «تقدم و تسلط تک شهری در جهان سوم، مروری گذرا بر دیدگاههای ثوریک»، ماهنامه سیاسی - اقتصادی، شماره ۳۴.
- ۴- پیران، پرویز (۱۳۷۳) «توسعه برون‌زا و شهر: مورد ایران» ماهنامه سیاسی - اقتصادی، شماره‌های ۳۰ و ۳۱.
- ۵- توسلی، غلامعباس (۱۳۷۴) جامعه‌شناسی شهری، تهران، انتشارات دانشگاه پیام نور.
- ۶- حسامیان، فرخ (۱۳۶۳) شهرنشینی در ایران، تهران، نشر آگاه.
- ۷- رفیع‌پور، فرامرز (۱۳۶۰) کندوکاوها و پنداشته‌ها، تهران، شرکت سهامی انتشار.
- ۸- ستوده، هدایت‌الله (۱۳۷۲) مقدمه‌ای بر آسیب‌شناسی اجتماعی، تهران انتشارات آوای نور.
- ۹- طالقانی، محمود (۱۳۷۴) مطالعات جامعه‌شناسی شهر تهران، تهران مرکز حکومتی دویت
- ساله ایران جدول اول، تهران، مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی.
- ۱۰- فرجاد، محمدحسین (۱۳۵۸) آسیب‌شناسی اجتماعی و جامعه‌شناسی انحرافات، تهران،

دفتر تحقیقات و انتشارات بدر.

۱۱- کی نیا، مهدی (۱۳۶۹) مبانی جرم‌شناسی، جامعه‌شناسی جنایی، تهران انتشارات دانشگاه تهران.

۱۲- گیلبرت، آلن، گاگلر ژوزف (۱۳۷۵) شهرها، فقر و توسعه، شهرنشینی در جهان سوم، ترجمه پرویز کریمی ناصری، تهران، اداره کل روابط عمومی و بین‌الملل شهرداری تهران.

۱۳- نیسبت، رابرت (۱۳۶۵) «ضرورت مطالعه مشکلات اجتماعی» ترجمه پرویز صالحی، مجله پژوهش در مسائل روانی و اجتماعی، شماره ۱.

۱۴- وبر، ماکس (۱۳۶۹) شهر در گذر زمان، ترجمه شیوا کاویانی، تهران، شرکت سهامی انتشار.

۱۵- هاروی، دیوید (۱۳۷۶) عدالت اجتماعی و شهر، ترجمه فرخ حسامیان و دیگران، تهران، شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری.

The Interrelations Between Environmental Structure and social Anomie

Key Words: social structure, social anomie, crime, deviance, prevention, incapacitation, behaviour, social problem.

The subject of this research is the analysis of the inter - relations between environmental structure and social anomie. The case of study was Azadi square and it's surroundings in the city of Tehran.

Keeping an eye on two important factors: the socio-economic structure of the society, and the fact that Tehran is metropolitan city, as the most important factors of the formation of social harms, the remain objective is to analyse the effects a new factor, that is, the manmade environment on the emergence and progress of social harms in a specific urban area.

Thus having established the hypotheses and the questionnaire of the research, different types of social harms and anomie existing in Azadi square were recognized, tried to analyse the relations between these behaviours and the structure of the environment, where these behaviours occur.

Crowded urban places, big squares and roundabouts, bus terminals, residential quarters, with people who make more geographical moves, suburban regions and so on, are ideal places for various types of social harms and crimes to occur, because it is in such places that safety, stability and ethics are attacked.

In Azadi square, which is an example of such places, the existence of various crimes

have deterred is natural settings of becoming a cultural and symbolic place, which it could and should have been, and have also ruined it's credit.

The consequences have become efficient elements in developing and supporting social anomie.

The most important anomie evident at Azadi square and it's surroundings are caused by the enduring presence of unstable crowd who, as the most basic role in the square, that is, the traffic role, commute. The commuting of about 50000 unstable crowd through the settings of the square round the clock without establishing any effective and useful relations have made a good opportunity for hiding and occurring of anomie behaviours. The adjacency of the bus terminal and Al-Mahdi park to the Azadi square have and undeniable effect on the progress of social harms and occurrence of social anomie in this square. The vastness of the squar and the existence of dull and dark corners in some parts of the square, along with all other positive facilities and capabilities that there are in the square, have made it a safe place fore crime. Drug business, addiction, prostitution, mendicancy, insecurity, vagrancy, pickpocketing, robbery, are examples of the social harms that have been noticed in the square and it's surrounding environment.

Social harms and anomie can be controlled to some extent in urban surroundings by providing environmental arrangements, and traffic regulations along with basic and structural reformations . Efforts to improve the cultural quality of the square, optional usage of the existing values, supporting the symbolic role and cultural nature of the square must be made. Making it safe for pedestrains, bright and clear places, as well as decreasing the number of commuters by moving some of the public means of transportation to ther places, are only a few suitable ways to design and build a good place in order to decrease social problems and difficulties of Azadi square.